

2005 йил июлдан чиқа бошлаган

Ижтимоий ҳимоя

ИШЛАБ ЧИҚАРИШДАГИ БАХТСИЗ ҲОДИСА

Амалиётнинг кўрсатишича, ишлаб чиқаришда жароҳат олиш эҳтимоли доим бўлади. Шу сабабли айниқса ишлаб чиқариш ташкилотларининг раҳбарлари ва бухгалтерлари бахтсиз ҳодиса ёки касб касаллигига дучор бўлган кишиларга қонун ҳужжатларида қандай кафолатлар ва компенсациялар назарда тутилганлигини билишлари керак.

“Норма маслаҳатчи”нинг 8.05.2012 йилдаги 19 (356)-сонида адвокат иш берувчининг хавфсизлик ва гигиена талабларига жавоб берадиган меҳнат шароитларини таъминлаш мажбуриятлари; бахтсиз ҳодисалар тергов қилинадиган шароитлар; уларнинг баъзиларини тергов қилиш хусусиятлари тўғрисида ҳикоя қилган эди. Умуман олганда, иш берувчи ишлаб чиқаришда билиши ва ёдда тутиши керак бўлган нарсалар ҳамда қўйилмаган ҳолатларда ходим ўзини қандай тутиши кераклиги тўғрисида сўз юритилган эди.

Бахтсиз ҳодисага учраган ходим қандай ҳуқуққа эга?

хбо

Меҳнат кодекси (бундан кейин - МК) 189-моддасининг биринчи қисмига мувофиқ ходимнинг соғлиғига меҳнатда майиб бўлиши, касб касаллигига чалиниши ёки у ўз меҳнат вазифаларини бажариш билан боғлиқ ҳолда соғлиғининг бошқача тарзда шикастланиши сабабли етказилган зарарни иш берувчи тўлиқ ҳажмда тўлаши шарт.

Зарарни тўлаш:

жабрланувчига йўқотган иш ҳақи (даромад)ни тўлашдан;

соғлиғига шикаст етиши билан боғлиқ қўшимча харажатларнинг компенсациясидан;

белгиланган ҳолларда эса - бир йўла бериладиган нафақа тўлашдан иборатдир (МК 190-моддасининг биринчи қисми).

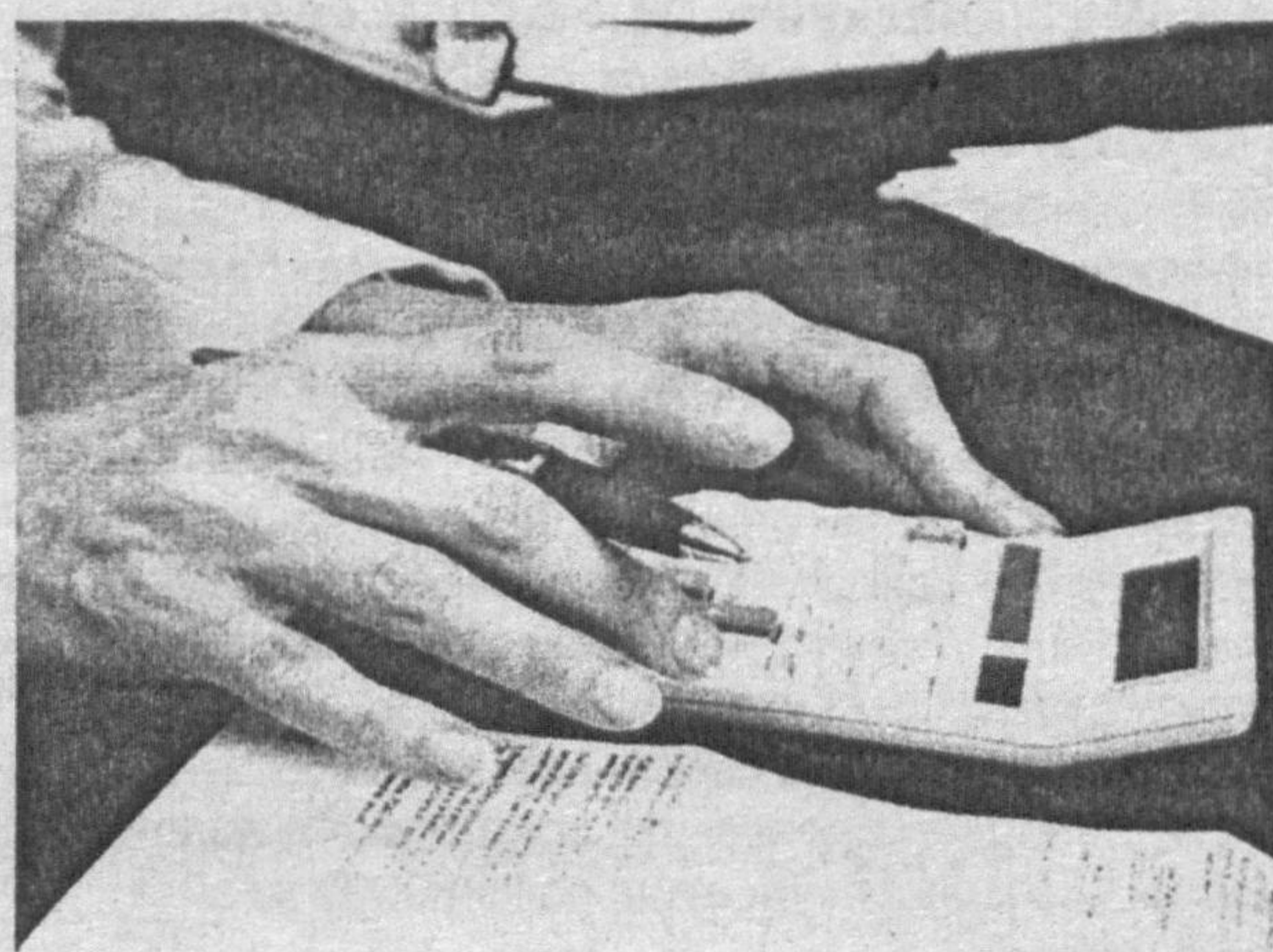
ЙЎҚОТИЛГАН ИШ ҲАҚИ

(ДАРОМАД)

МК 190-моддасининг биринчи қисмига кўра тўлаши лозим бўлган зарар жабрланувчининг меҳнатда майиб бўлишига қадар олган ўртача ойлик иш ҳақига нисбатан фоиз ҳисобида, унинг касбга оид меҳнат қобилиятини йўқотганлик даражасига мувофиқ белгиланадиган ҳар ойлик тўловдан иборатдир. Касбга оид меҳнат қобилиятини йўқотганлик даражаси тиббий-меҳнат экспертиза комиссияси (ТМЭК) томонидан аниқланади ва Меҳнатда майиб бўлган ёки касб касаллигига чалинган шахсларнинг касбий меҳнатга лаёқати йўқотилиши даражасини аниқлаш тартиби тўғрисидаги низомга¹ мувофиқ соғлиққа шикаст етказилиши оқибатларига боғлиқ ҳолда 5%дан 100%гача доирада белгиланади.

Фуқаролик кодексининг (ФК) 1007-моддасига кўра жабрланувчининг йўқотган иш ҳақи таркибига: ҳам асосий, ҳам даромад солиғи ундириладиган ўриндошлик иш жойи бўйича меҳнат ва фуқаролик-ҳуқуқий шартномалар бўйича барча меҳнат ҳақи турлари; тадбиркорлик фаолиятдан олинмаган даромади (солиқ инспекцияси маълумотлари асосида); муаллифлик ҳақи; вақтинчалик меҳнатга лаёқатсизлиги ҳамда ҳомиладорлик ва туғруқ таътиллари даври учун тўланган нафақалар киритилади. Ушбу барча иш ҳақи турлари (даромадлар) солиқлар ушлаб қолинганга қадар ҳисобланган суммаларда ҳисобга олинади.

Жабрланувчининг йўқотган иш ҳақи таркибига қуйидагилар киритилмайди: юридик шахсларнинг устав фондларидаги қўйилмалари ёки пайлари бўйича улар томонидан олинмаган дивидендлар ва фо-

излар, шунингдек қимматли қоғозлар бўйича даромадлари; бир марталик тусдаги тўловлар (фойдаланилмаган таътил учун пул компенсациялари, меҳнат шартномаси тўхтатилганда берилмаган ёрдам нафақалари).

Ўртача ойлик иш ҳақи Ходимларга уларнинг меҳнат вазифаларини бажариш билан боғлиқ ҳолда жароҳатланиши, касб касалликларига чалиниши ёки саломатликнинг бошқа хил шикастланиши туфайли етказилган зарарни тўлаш қоидаларининг² (бундан кейин - Қоидалар) II бўлими билан белгиланган тартибда аниқланади.

12 ойдаги иш учун ўртача ойлик иш ҳақи (даромад) иш ҳақининг умумий суммасини (даромадни) 12 га бўлиш йўли билан ҳисоблаб чиқарилади. Жабрланувчи зарар етказилган вақтда 12 ойдан кам ишлаган тақдирда, ўртача ойлик иш ҳақи (даромад) ҳақиқатда ишлаган умумий иш ҳақини ишлаган ойлар сонига бўлиш йўли билан ҳисоблаб чиқарилади.

Жабрланувчи тўлиқ ишламаган ойлар унинг хоҳишига кўра бундан олдин тўлиқ ишланмаган ойлар билан алмаштирилади ёки уларни алмаштириш мумкин бўлмаганда ҳисоблашдан чиқарилади. Агар жабрланувчи зарар етказилган пайтда ишламаётган бўлса, унинг хоҳишига кўра меҳнат шартномаси бекор қилинишигача бўлган иш ҳақи (даромади) ёхуд мазкур жойда унинг малакасидаги ходимга тўланадиган, аммо ЭКИХнинг 5 қарасидан кам бўлмаган одатдаги ҳақ тўлаш миқдори ҳисобга олинади (МК 1007-моддасининг олтинчи қисми).

МИСОЛ. Ходим 2012 йил мартда меҳнатда майиб бўлди. Касбий меҳнатга лаёқатнинг йўқотилган даражаси ТМЭКнинг ҳулосасига кўра 40% қилиб белгиланди.

Қонунчиликдаги янгиликлар

ЯНГИ ҲУЖЖАТЛАРНИ ТАҚДИМ ЭТАМИЗ

Тақдим этилаётган ҳужжатларнинг тўлиқ матни билан www.norma.uz сайтида танишиб чиқишингиз мумкин.

ТИЖОРАТ БАНКЛАРИ ТОМОНИДАН КАФОЛАТ БЕРИШ ТАРТИБИ БЕЛГИЛАНДИ

Марказий банк бошқарувининг қарори (АВ томонидан 15.05.2012 йилда 2364-сон билан рўйхатдан ўтказилган) билан Тижорат банклари томонидан банк кафолатларини бериш тартиби тўғрисидаги низом тасдиқланди.

Низомга биноан банкларга оид қонун ҳужжатларига, шу жумладан, Марказий банк томонидан ўрнатилган иқтисодий меъёрларга риоя этмаётган ҳамда кредит портфелида 6% ва ундан юқори миқдордаги тўлов муддати ўтган ёки муаммоли активлари мавжуд бўлган тижорат банклари томонидан кафолат бериш тақиқланади.

Банк кафолати – банк миждозий ўз кредиторига пул суммасини тўлаш ҳақида ёзма талабнома тақдим этганда банкнинг пулни унга тўлаш ҳақидаги ёзма мажбурияти.

Банк кафолати ва тижорат банки (кафил) миждозининг кредиторига тўлаб берилган маблағлар суммаларининг йиғиндиси биринчи даражали банк капиталининг 25 фоизидан ошмаслиги керак.

Банк кафолатини олиш учун миждоз куйидаги талабларга жавоб бериши лозим:

зарар кўриб ишламаётган бўлиши ҳамда ноликвид балансга эга бўлмаслиги;

муддати ўтказиб юборилган кредиторлик қарзларининг мавжуд бўлмаслиги;

охирги уч молиявий йил натижалари бўйича ижобий аудиторлик ҳулосасига эга бўлиши;

ижобий кредит тарихига эга бўлиши.

Кафолат бериш масаласи бош банкнинг кредит қўмитаси томонидан кўриб чиқилади ҳамда кафолат банк бошқаруви раисининг имзоси билан расмийлаштирилади. Бунда филиалларига кафолат бериш ҳуқуқининг тақдим этилиши тақиқланади.

Ҳужжат билан кафолат олиш учун миждоз банкка тақдим этиши керак бўлган ҳужжатлар рўйхати белгиланган.

Кафолат бериш учун буюртмани кўриб чиқиш муддати 20 банк кунидан ошмаслиги лозим.

Қабул қилинган қарор натижалари тўғрисидаги хабарнома қарор қабул қилингандан кейин 3 банк кунидан кечиктирмай миждозга юборилади.

Ижобий қарор қабул қилинган, банк ва миждоз ўртасида бош банк кредит қўмитаси баённомасига асосан расмийлаштирилмаган кафиллик шартномаси тузилади ва у имзоланган кундан бошлаб кучга киради.

Берилган кафолатлар бўйича банклар миждозларнинг кредитга лаёқатлилиги даражасидан келиб чиқиб куйидаги миқдорларда эҳтимолий йўқотишларга қарши захира шакллантиришлари лозим:

«стандарт» даражали - кафолат суммасининг 10 фоизи миқдорида;

«субстандарт» даражали - кафолат суммасининг 25 фоизи миқдорида;

«паст» даражали - кафолат суммасининг 50 фоизи миқдорида;

«ёмон» даражали - кафолат суммасининг 100 фоизи миқдорида.

Кредитга лаёқатлилиги «яхши» деб эътироф этилган кафолатлар бўйича эҳтимолий йўқотишларга қарши захира шакллантирилмаслиги мумкин.

Банклар томонидан миждозларнинг кредитга лаёқатлилигини таснифлаш кафолат берилган пайтдан бошлаб, ҳар ойда камида бир марта амалга оширилади.

2012 йил 25 майдан кучга кирди.

¹ВМнинг 1.07. 2011 йилдаги 195-сон қарорига 2-илова.

²ВМнинг 11.02. 2005 йилдаги 60-сон қарорига 1-илова.

ИШЛАБ ЧИҚАРИШДАГИ БАХТСИЗ ҲОДИСА

1-бетда

Ходимнинг асосий иш жойидаги иш ҳақи 600 000 сўмни ташкил қилган (меҳнатда майиб бўлган йилдан аввалги йил мобайнида). Шунингдек у фуқаролик-ҳуқуқий шартнома бўйича 2011 йилнинг апрели, юни ва декабрида 350 000 сўмдан олган.

Ўртача ойлик даромадни ҳисоблаймиз:

$$[(600\ 000 \times 12) + (350\ 000 \times 3)] / 12 = 687\ 500 \text{ сўм.}$$

Қопланадиган йўқотилган даромадни ҳисоблаймиз:

$$687\ 500 \times 40\% = 275\ 000 \text{ сўм.}$$

Агар меҳнатда майиб бўлиши оқибатида жабрланувчи аввалги ишини бажара олмаса, иш берувчи унинг хоҳишига кўра ТМЭКнинг хулосасига мувофиқ ўз ҳисобидан уни янги касбга ўргатиши ҳам шарт. Ўргатиш вақтида жабрланувчи меҳнатда майиб бўлишига қадар олган ўртача ойлик иш ҳақи (даромад) тўланиши керак.

Мазкур тўловлар ҳар ойда амалга оширилишига қарамай, узрли сабаблар бўлган тақдирда суд иш берувчининг имкониётларини ҳисобга олиб, жабрланувчининг талаби билан унга тегишли тўловларни бир йўла, лекин 3 йилдан ошмаган вақт учун тўлашни белгилаши мумкин (ФК 1014-моддасининг иккинчи қисми).

БИР МАРТАЛИК НАФАҚА

Ўртача ойлик иш ҳақи (даромад)ни, зарар қопламанинг бошқа турларини тўлашдан ташқари иш берувчи жабрланувчига бир марталик нафақа тўлайди, унинг миқдори жабрланувчининг йиллик иш ҳақидан кам бўлиши мумкин эмас (МКнинг 194-моддаси).

Ушбу нафақанинг аниқ миқдори жамоа шартномаси билан, агар у тузилмаган бўлса – иш берувчи билан касаба уюшмаси кўмитаси ёки ходимларнинг бошқа вакиллик органи ўртасидаги битим билан белгиланади.

Йиллик иш ҳақи ўртача ойлик иш ҳақини 12 га кўпайтириш йўли билан аниқланади.

МИСОЛ. Жабрланувчининг ўртача ойлик иш ҳақи 687 500 сўмни ташкил қилади, бир мар-

тали нафақа эса 8 250 000 сўмга (687 500 x 12) тенг бўлади.

ҚЎШИМЧА ХАРАЖАТЛАР

Тўланадиган бундай харажатларга даволаш, протезлаш, қўшимча овқатланиш, дори-дармонлар сотиб олиш, санаторий-курортда даволаниш, шу жумладан жабрланувчининг даволанадиган жойга бориш ва келиш йўл харажатлари, зарур ҳолларда эса, шунингдек ўзганинг парваришига муҳтож бўлганда, кузатиб борувчи шахснинг ҳам йўл харажатлари, махсус транспорт воситаларини сотиб олиш ва бошқа турли ёрдам харажатлари, агар у ТМЭК томонидан ёрдамнинг ушбу турларига муҳтож деб топилган бўлса ва уларни тегишли ташкилотлардан бепул олиш ҳуқуқи бўлмаса, шунингдек жабрланувчи билан иш берувчи ўртасида зарарни тўлаш бўйича баҳс пайдо бўлганда ҳамда баҳс жабрланувчи фойдасига ҳал бўлган ҳолларда адвокат ёллаш учун қилинган харажатлар кирди (Қоидаларнинг 22-банди).

Касбий меҳнатга лаёқатни йўқотиш даражасини белгилаш билан бир вақтда, асослар бўлган тақдирда, ТМЭК ногиронликнинг тегишли гуруҳини белгилайди ва жабрланувчининг қўшимча ёрдам турларига қанчалик муҳтожлигини аниқлайди.

ти туғилганда амалга оширилиши мумкин.

МАЪНАВИЙ ЗАРАРНИ КОМПЕНСАЦИЯЛАШ

Юқорида кўрсатилган харажатлардан ташқари, иш берувчи меҳнатда майиб бўлган ёки касб касаллигига учраган ходимга маънавий зарарни ҳам қоплаши керак. Жисмоний ёки маънавий азиятлар (маънавий зарар) пулли ёки бошқа моддий шаклда ва иш берувчи билан ходим ўртасидаги битимда, ходим меҳнат вазибаларини бажариш билан боғлиқ ҳолда вафот этган тақдирда – иш берувчи билан марҳумнинг оила аъзолари ўртасида тузилган битимда белгиланган миқдорда қопланади. Низо юзага келган ҳолатда маънавий зарарни компенсациялаш миқдорини суд иш берувчининг ҳаракатларига баҳони ҳисобга олган ҳолда белгилайди, бироқ у ходимнинг ойлик иш ҳақидан кам бўлмаслиги керак (МК 112-моддаси иккинчи қисмининг тўртинчи хатбоши).

ЖАБРАНУВЧИНING АЙБИНИ ҲИСОБГА ОЛИШ

Баъзида зарар нафақат уни етказувчининг ҳаракатлари (ҳаракатсизлиги), балки жабрланувчининг ўз хатти-ҳаракати натижасида ҳам юзага келади. Бун-

Қўшимча харажатларни қоплаш миқдорлари

Харажатлар тури	Қоплаш миқдори
Махсус тиббий қараш (парвариш қилиш)	ҳар ойда ЭКИХнинг 2 баравари
Уй шароитида қараш (уни ким амалга оширилишидан қатъи назар қопланади)	ҳар ойда ЭКИХнинг 50%и
Махсус транспорт воситаларини харид қилиш	уларнинг қиймати доирасида*
Дорилар харид қилиш	даволовчи шифокор ёзиб берган белгиланган шаклдаги рецепт тақдим этилганда уларнинг қиймати ва тўланган чек доирасида
Бошқа қўшимча харажатлар	уларнинг қиймати доирасида*

*Агар мазкур харажатлар жабрланувчининг ўз маблағлари ҳисобидан амалга оширилса, унга МАИМКВ ҳузуридаги Махсус комиссиянинг қарорига асосан бундай восита ёки хизматнинг ўртача қийматидан кўп бўлмаган миқдорда компенсация тўланиши керак.

Жабрланувчининг санаторий-курортда даволанишга муҳтожлиги тўғрисида ТМЭК хулосаси бўлса, унга даволаниш учун йиллик таътилдан ташқари таътил берилади. Даволаниш учун таътил вақтига ҳақ тўлаш йиллик таътилга ҳақ тўлаш учун белгиланган қоидаларга кўра амалга оширилади. Даволаниш даврида зарарни қоплаш умумий асосларда бажарилади.

ФК 1014-моддасининг учинчи қисмига кўра келгуси вақт учун қўшимча харажатларни ундириш тиббий экспертиза хулосаси асосида аниқланадиган муддатларда, шунингдек тегишли хизматлар ва мол-мулк (йўлланма сотиб олиш, йўл ҳақини тўлаш, махсус транспорт воситалари ҳақини тўлаш ва ҳоказо) қийматини олдиндан тўлаш зарурия-

дай ҳолларда зарар учун жавобгарликни тўлиқ даражада фақат уни етказган шахсгагина юклаш ноҳақлик бўлади.

Шу муносабат билан МКнинг 191-моддасида аралаш жавобгарлик қоидаси қайд этилган: агар жабрланувчининг кўпол эҳтиётсизлиги зарарнинг келиб чиқиши ёки кўпайишига сабаб бўлса, тўланиши лозим бўлган зарар миқдори жабрланувчининг айби даражасига қараб, мувофиқ равишда камайтирилади.

Аралаш жавобгарлик тўланиши лозим бўлган зарарнинг қўшимча турларига, бир йўла берилмаган нафақага, шунингдек боқувчининг вафоти муносабати билан зарарни тўлаш ҳолларига татбиқ этилмайди.

ЕТКАЗИЛГАН ЗАРАРГА КОМПЕНСАЦИЯ ТЎЛАНИШИ УЧУН МУРОЖААТ ҚИЛИШ ҚОИДАСИ

Иш берувчи касбий меҳнат лаёқатини йўқотган ходимга ёки ишлаб чиқаришда ҳалок бўлган шахснинг оила аъзоларига уларнинг зарарни қоплашга доир ҳуқуқларини тушунтириши шарт (Қоидаларнинг 32-банди).

Ишлаб чиқаришда жабрланган ходим етказилган зарарни қоплашлари учун иш берувчига ёзма ариза билан мурожаат қилиши керак. Агар ходим шахсан мурожаат қила олмаса (масалан, соғлигининг ҳолати бўйича), буни ишончнома олган вакили қилиши мумкин. Агар бахтсиз ҳодиса натижасида ходим ўлган бўлса, тегишли ариза билан зарарни қоплашга ҳуқуқи бўлган манфаатдор шахслар мурожаат қилишга ҳақлилар (МКнинг 197-моддаси). Зарарни қоплаш тўғрисида аризининг нусхаси касаба уюшмаси кўмитасига ёки корхона ходимларининг бошқа вакиллик органига берилади (Қоидаларнинг 33-банди).

Хорижда ишлаш даврида меҳнатда майиб бўлган ходимлар, боқувчиси вафот этган тақдирда эса улар оилаларининг аъзолари зарарни қоплаш тўғрисида аризани ходимни хорижда юборган ташкилотга берадилар.

Майиб бўлиш билан етказилган зарарни қоплаш тўғрисида аризага ходим касбий меҳнат лаёқатини йўқотиш даражаси ва тегишли ҳолларда – қўшимча ёрдам турларига муҳтожлиги тўғрисида ТМЭК хулосасини илова қилади. Зарарни қоплашга доир тўловларни узайтириш учун худди шундай ҳужжатлар тақдим этилади.

Боқувчисини йўқотганлиги боис қоплаш ҳуқуқига эга бўлган шахсларга зарарни қоплаш тўғрисида аризага қуйидагилар илова қилинади:

а) фуқаролик ҳолати далолатномаларини ёзиш (ФХДЁ) органининг боқувчининг вафот этганлиги тўғрисида гувоҳномасининг нусхаси;

б) марҳумнинг оила аъзолари таркиби, шу жумладан унинг қарамоғида бўлган шахслар

тўғрисида фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органининг маълумотномаси (ёки бошқа ҳужжатлар) ёхуд суднинг тегишли ҳал қилув қарори нусхаси. Ушбу маълумотномада ҳар бир оила аъзосининг фамилияси, исми, отасининг исми, туғилган йили ва ойи кўрсатилиши керак. Тегишли ҳужжатлар бўлмаса ва уларни тиклаш мумкин бўлмаганда, шунингдек, манфаатдор шахс маълумотномага қўшилмаса, қарамоқда бўлганлик далилини суд белгилайди;

в) фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органининг марҳумнинг отаси, умр йўлдоши ёки марҳум оиласи бошқа аъзосининг ишламаслиги ва марҳумнинг 3 ёшга етмаган болалари, укалари, сингиллари ёки набираларини парваришлаш билан бандлиги тўғрисида маълумотномаси;

г) ўқув юртининг зарарни қоплашга ҳуқуқи бўлган, 16 дан 18 ёшгача шахслар кундузги таълим муассасаларида ўқиётганликлари тўғрисида маълумотномаси.

Тўловлар муддатини узайтириш учун зарарнинг қопламани бундан кейин олиш ҳуқуқини тасдиқлайдиган ҳужжатлар (ўқиш жойидан маълумотнома ва бошқалар) тақдим этилади.

Иш берувчи аризани олгач, уни олинган кундан бошлаб 10 кун ичида кўриб чиқиши ва тегишли қарор қабул қилиши шарт. Қарор буйруқ (фармойиш) билан расмийлаштирилади. Буйруқ асослангилган бўлиши керак, унда зарар қопланиши белгиланган шахслар, унинг ҳар бир оила аъзосига тўғри келадиган миқдорлари ва тўлаш муддатлари кўрсатилади. Ходимга зарарни қоплаш тўғрисида буйруқнинг нусхаси ёки иш берувчининг асослангилган ёзма рад жавоби ходим ёки манфаатдор шахсларга у қабул қилинган кундан бошлаб 3 кун ичида топширилади.

Ходим ёки манфаатдор шахслар иш берувчининг қарорига қўшилмаган ёки жавоб белгиланган муддатда олинмаган тақдирда улар мазкур низони ҳал этиш учун судга мурожаат қилишлари мумкин.

Ходимнинг соғлиғига етказилган зарарни қоплаш бўйича низолар хусусида судга мурожаат қилиш муддати белгиланмайди (МК 270-моддасининг учинчи қисми).

Давоми бор.

Реклама

«HOMBUR-AUDIT» МЧЖ
 ЎзР МВнинг 25.10.2009 йилдаги 00614-сон лицензияси

давлат улуши 50% бўлган барча хўжалик юритувчи субъектларда

Миллий ва Халқаро аудит стандартларига мувофиқ АУДИТОРЛИК ТЕКШИРУВЛАРИ

Барча малакали хизматларни кўрсатамиз

Аудиторлик компанияси 5 та САР халқаро сертификатни, шу жумладан солиқ маслаҳатчиларига эга

Манзил: Қарши ш., Ўзбекистон кўч., 49
 Тел.: (8 375) 221 0586, (+99875) 112 0571

Филiaalлар:

Нукус ш., А.Томур кўч., 120
 Тел.: (8361) 222 7803, (+99861) 354 7571

Қўмқўрган ш., А.Навоий кўч., 28
 Тел.: (+99876) 399 6330, 243 3560

УСТАВ ФОНДИНИ ОШИРИШ ВА ЎЗГАРТИРИШЛАРНИ РЎЙХАТДАН ЎТКАЗИШ

Масъулияти чекланган жамият шаклида рўйхатдан ўтказилган хорижий шуъба корхонаси (ХШК) ўзининг устав фондини илгари корхонага қарз шартномаси бўйича унинг ягона муассиси – россиялик МЧЖ тақдим этган пул маблағлари ҳисобига ошириш ниятида. Мазкур маблағларни муассис унинг устав фондига ўз ҳиссасини кўпайтириш сифатида ХШК тасарруфида қолдиришга қарор қилди.

Уставга ўзгартиришларни рўйхатдан ўтказиш учун ҳужжатларни тайёрлаётганда қуйидаги саволлар туғилди:

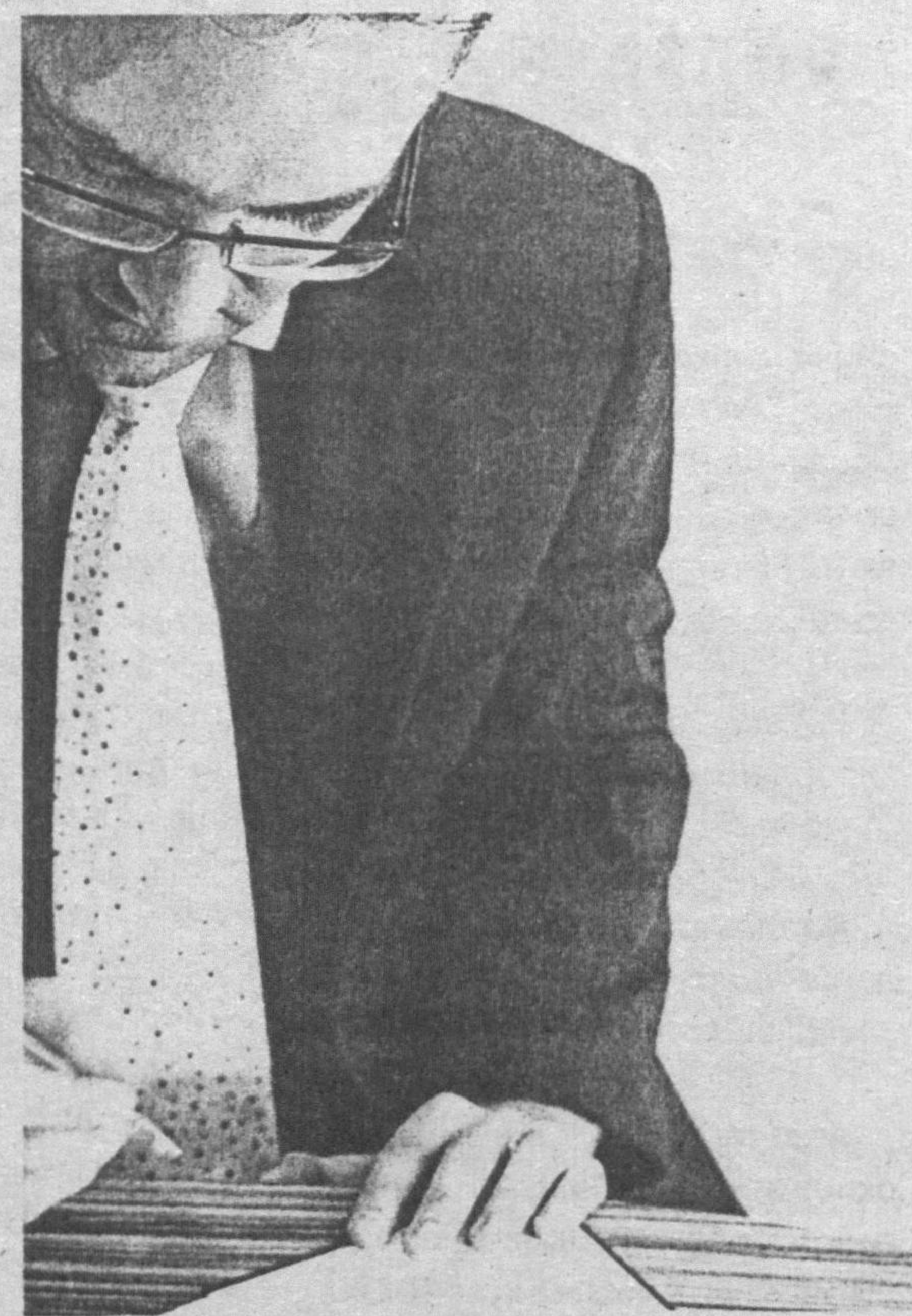
1. Рўйхатдан ўтказувчи органга ХШК ўз муассиси – Россия МЧЖнинг устав фондини ошириш ва уставга тегишли ўзгартиришларни тасдиқлаш қарорини тақдим этиши керак. Ушбу қарор нотариал тасдиқланиши керакми (Фуқаролик, оилавий ва жиноят ишлари бўйича ҳуқуқий ёрдам ва ҳуқуқий муносабатлар тўғрисида конвенциянинг (Минск, 22.01.1993 йил) 13-моддаси асосида)?

2. Рўйхатдан ўтказувчи органга Россия МЧЖ билан ХШК ўртасидаги юқорида кўрсатилган қарз шартномасини тақдим этиш керакми ёки тадбиркорлик субъекти ваколатли органининг таъсис ҳужжатларида эълон қилинган устав фондининг миқдори шакллантирилганлиги тўғрисида ҳужжат етарлими? (Тадбиркорлик субъектларини давлат рўйхатига олиш ва ҳисобга қўйишнинг хабардор қилиш тартиби тўғрисида низомнинг 33-бандига мувофиқ)?

ХШК билан Россия МЧЖ ўртасидаги юқорида кўрсатилган қарз шартномаси (уни рўйхатдан ўтказувчи органга тақдим этиш зарурати бўлганда) нотариал тасдиқланиши (Фуқаролик, оилавий ва жиноят ишлари бўйича ҳуқуқий ёрдам ва ҳуқуқий муносабатлар тўғрисида конвенциянинг 13-моддаси асосида) керакми?

Тадбиркорлик субъекти ваколатли органининг эълон қилинган устав фондини шакллантириш тўғрисида юқорида кўрсатилган ҳужжати қандай шаклда тайёрланиши керак?

И.Конишчев.

уставда белгиланган фуқаролик ҳуқуқлари объектлари МЧЖга берилганлиги тўғрисида маълумотлар акс эттирилган ҳар қандай ҳужжатлар бўлиши мумкин. Масалан, пул маблағларининг келиб тушиши, одатда тўлов топшириқномаси ёки ҳисобварақ бўйича банк кўчирмаси, мол-мулк – топшириш далолатномаси каби ҳисса турига боғлиқ ҳолда тасдиқланади. Устав фондининг ҳолати тўғрисидаги ахборот, шу жумладан унинг шакллантирилганлик даражаси бухгалтерия ҳисоботи ҳужжатларида ҳам келтирилади.

Қарз шартномаси, қарз суммасини ташкил этадиган пул маблағларини устав фонди таркибига ўтказиш муносабати билан **қарз мажбуриятини бекор қилиш битими** – битимларни расмийлаштирадиган ва тегишинча мажбуриятларнинг юзага келиши ва бекор қилиниши учун асос ҳисобланадиган юридик ҳужжатлардир (ФКнинг 101, 234, 340, 347-моддалари), бироқ ўз ҳолича улар устав фондининг шакллантирилганлиги далилини ҳам, муассис томонидан қўшимча ҳисса киритилганлиги далилини ҳам тасдиқламайди. Уларнинг нусхалари рўйхатдан ўтказувчи органга тўлов топшириқномаси ва (ёки) ҳисобварақ бўйича банк кўчирмаси билан бирга тақдим этилиши мумкин. Мазкур ҳужжатларни **албатта нотариал тасдиқлаш шarti** ҳам қонун ҳужжатларида назарда тутилмаган.

- 1. Фуқаролик кодекси (бундан кейин - ФК) 110-моддасининг иккинчи қисмига мувофиқ қонунда кўрсатилган ҳолларда битимларни нотариал тасдиқлаш шарт. Амалдаги меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатлар МЧЖ муассисининг устав фондини пул шаклида қўшимча ҳисса киритиш ҳисобига ошириш тўғрисида қарорини албатта нотариал тасдиқлаш кераклигини назарда тутмайди.

2. Муассиснинг қўшимча ҳиссаси ҳисобига МЧЖ устав фондини ошириш муносабати билан таъсис ҳужжатларига ўзгартиришлар киритилган тақдирда рўйхатдан ўтказувчи органга тақдим этиш шарт бўлган ҳужжатлар рўйхати Тадбиркорлик субъектларини давлат рўйхатига олиш ва ҳисобга қўйишнинг хабардор қилиш тартиби тўғрисида низомнинг (Президентнинг 24.05.2006 йилдаги ПҚ-357-сон қарори билан тасдиқланган) 33-бандига белгиланган.

Булар:

ариза;

муассиснинг устав фондини ошириш (мазкур ҳолда – МЧЖга қарз шартномаси бўйича берилган пул маблағлари ҳисобига) тўғрисидаги қарори;

ўзгартириш ва қўшимчалар матнининг ваколатли шахс томонидан имзоланган ва тадбиркорлик субъекти муҳри билан тасдиқланган 2 нусхаси;

давлат божи белгиланган миқдори тўланганлиги ҳақида банк тўлови ҳужжати;

тадбиркорлик субъекти ваколатли органининг таъсис ҳужжатларида эълон қилинган устав фонди миқдорининг шакллантирилганлиги ҳақидаги ҳужжати;

жамият муассиси ҳиссасининг тўлиқ киритилганлиги ҳақида жамият томонидан муассисга берилган гувоҳнома нусхаси;

муассис томонидан қўшимча ҳиссалар тўлиқ миқдорда қўшилганлигини тасдиқловчи ҳужжат нусхаси.

Эълон қилинган устав фондининг шакллантирилганлиги ва муассис томонидан қўшимча ҳисса тўлиқ миқдорда киритилганлигини тасдиқлайдиган ҳужжатларнинг аниқ турлари ва шакли қонун ҳужжатлари билан белгиланмаган. Улар қонун ҳужжатларининг талабларига риоя этилган ҳолда расмийлаштирилган, ҳисса сифатида

Устав фондини ошириш пайтида расмийлаштириладиган юридик ҳужжатлар намуналарининг тўлиқ комплекти "Корхона юристи" электрон маълумотнома тизимида мавжуд.

Реклама

Электрон маълумотнома тизими

КОРХОНА ЮРИСТИ

Харид қилиш масалалари бўйича қуйидагиларга мурожаат қилинг:

Тошкент ш., Миробод тумани, Таллимаржон кўч., 1/1. 6-қават.
Тел./факс:(998 71) 283-23-74.
E-mail: info@norma.uz; web:www.norma.uz

ХОДИМГА ФОИЗСИЗ ҚАРЗ БЕРИШ

Корхонамиз вақти-вақти билан ўзининг ходимларига уларнинг аризалари ва тузилган ёзма шартномаларга асосан, дафн маросимлари, тўйлар, ўқишга ҳақ тўлаш зарурати ва бошқа воқеалар муносабати билан қисқа муддатли (бир йилгача) фоизсиз қарзлар (0,5 млн сўмдан 3 млн сўмгача) беради.

Фуқаролик қонун ҳужжатларидан келиб чиқилганда корхонамиз қисқа муддатли фоизсиз қарзлар бериш ҳуқуқига эга (ФКнинг 734-735-моддалари).

Солиқ органлари эса бошқача фикрлайдилар. Уларнинг таъкидлашларича, берилган қарзлар суммалари оборотдан олиб қўйилади ва бу билан биз ўзимизга зарар келтириб, фоизсиз қарзлар бериш хизматларини кўрсатаямиз. Уларнинг нуқтаи назарларига кўра, биз Марказий банкнинг қайта молиялаш ставкасини (йиллик 12%) ҳисобга олган ҳолда қарз беришимиз керак, корхона буни қилмаётганлиги туфайли даромад солиғи, яъни ана шу 12%дан тўлашимиз керак экан.

Ҳолбуки, Солиқ кодексида агар корхона товарларни таннархидан паст баҳоларда сотса (ишлар бажарса, хизматлар кўрсатса), солиқ солиш объекти бўлиб товарларнинг (ишларнинг, хизматларнинг) таннархи билан товарлар (ишлар, хизматлар) сотилган амалдаги нарх ўртасидаги фарқ ҳисобланиши аниқ қайд этилган (СКнинг 130-моддаси).

Бизнинг нуқтаи назаримизга кўра, қарз бериш бўйича хизматлар таннархи унинг суммаси билан белгиланади, солиқ солинадиган даромад эса, агар улар шартномада кўрсатилган бўлса, фоизлар билан белгиланиши керак.

Корхона ўзининг ходимларига фақат фоизли асосда қисқа муддатли пул шаклидаги қарзларни бериши шартми?

В.Красноярцев,

ҚК юридик бўлимининг бошлиғи.

- Йўқ, шарт эмас. Қонун тарафларга қарз пул маблағларидан фойдаланганлик учун фоизларни шартномада белгилаш ҳуқуқини беради. ФКнинг 734-моддасига мувофиқ, агар қонунда ёки қарз шартномасида бошқача тартиб назарда тутилган бўлмаса, қарз берувчи қарз олувчидан қарз суммасига шартномада белгиланган миқдорда ва тартибда фоизлар олиш ҳуқуқига эга бўлади. Шу тариқа, агар шартномада қарз фоизларни ҳисоблаб ёзиш шартисиз берилса, қарз берувчи қарз олувчидан уларни олишни талаб қилишга ҳақли эмас.

Қарз хизматларни бепул кўрсатиш билан бир қаторда (ФКнинг 38-боби) мажбуриятларнинг мустақил тури (ФКнинг 41-боби) ҳисобланади. Мазкур фуқаролик-ҳуқуқий конструкциялар меъёрий жиҳатдан турлича тартибга солинади, уларни айнан бир хил деб қабул қилишга йўл қўйилмайди.

Фоизсиз қарзларга солиқ солишининг тўғрилиги масаласи бўйича экспертлар томонидан тайёрланган тушунтиришлар "Корхона юристи" электрон маълумотнома тизимида келтирилган, шунингдек "Қарз олувчи фоиз тўламаса, унга солиқ солиш мажбурияти юкланадими?" материалида ("СБХ", 1.03.2012 йилдаги 10 (918)-сон) ва norma.uz сайтида чоп этилган.

Артём МОКШИН, "Norma" эксперт юридик хизматининг раҳбари.

МУНДАРИЖА:

✓ Уй-жой-коммунал хўжалиги мавзусида мулоқот

✓ Санагандан фойда йўқ

Бевосита мулоқот

УЙ-ЖОЙ-КОММУНАЛ ХЎЖАЛИГИ МАВЗУСИДА МУЛОҚОТ

“Ўз уйимизни ўзимиз асрайлик” – Уй-жой фондини профессионал бошқарувчи ва унга хизмат кўрсатувчи ташкилотлар уюшмаси (бундан кейин - Уюшма) мутахассислари ўтказган телефон орқали бевосита мулоқотнинг мавзусини ҳар биримизга таниш бўлган ана шу даъват белгилаб берди. УКХ муаммоларига доир ушбу мулоқотни ахборот жиҳатидан “Норма маслаҳатчи” газетаси қўллаб-қувватлади. Ҳар доимгидек, бевосита мулоқот кўп квартирали уй-жойлар мулкдорлари, ХУМШ, профессионал бошқарувчи компаниялар (БК) раҳбарларини ташвишлантирадиган муаммоларни очиқ ёритди. Телефон орқали муҳожаатларни умумлаштириб, улар ичидан энг кўп учрайдиганларини ажратиш мумкин: турар жойларни таъмирлаш; мулкдорлар ўз маблағлари ҳисобига бажарган ишларни ҳисобга олиш йўллари; ХУМШга аъзо бўлиш; умумий мол-мулкни сақлаш учун ҳақ тўлаш ва бошқа масалалар. Саволларга Уюшманинг ижрочи директори Раҳима ОРТИҚОВА, Уюшма мутахассиси Башорат ЖУМАЕВА, Уюшма маслаҳатчиси Раиса ЛИ жавоб бердилар.

ТОМДАГИ РЕТРАНСЛЯТОР

Уяли алоқа компанияси кўп квартирали уй томига ўз ускунасини ўрнатди. ХУМШ у билан ижара шартномасини тузиши ва ушбу суммадан солиқ тўлаши керакми?

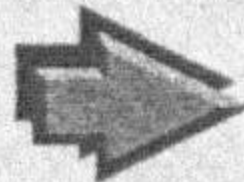
Р.О.: - Кўп квартирали уй-жойнинг томи уй-жой мулкдорларининг умумий мол-мулкдир. Шу боис томни тасарруф этиш ва ретранслятор ўрнатиш учун томнинг бир қисмини уяли алоқа компаниясига ижарага бериш ёки бермаслик тўғрисида қарор қабул қилиш – ХУМШ аъзолари умумий йиғилишининг ҳос ҳуқуқи. Бир томондан, ширкат учун бу – уйнинг умумий мол-мулкни яхшилашга йўналтириш мумкин бўлган қўшимча даромадлар олиш имконияти. Бошқа тарафдан эса, томнинг бир қисмидан бегона кишиларнинг фойдаланиши унинг

техник ҳолатига ёмон таъсир қилиши мумкин. Шунинг учун қарор қабул қилаётганда уйда яшовчилар таклифнинг яхши ва ёмон томонларини тарозига солиб кўришлари керак. Агар улар кўпчилик овоз билан томга ушбу ускунани ўрнатиш тўғрисида қарор қабул қилсалар, **ширкат уяли алоқа компанияси билан ижара шартномасини тузиши керак.** Шартномага кўра ХУМШнинг ҳисоб-китоб рақамига ҳар ойда ижара ҳақи келиб тушади. Ширкат нотижорат ташкилоти ҳисобланади ва барча турдаги солиқларни тўлашдан озод қилинган (бундан ягона ижтимоий тўлов мустасно). Бироқ томнинг бир қисмини ижарага беришдан олинган маблағлардан ХУМШ барча белгиланган солиқларни тўлаши шарт, чунки ушбу тушумлар тадбиркорлик фаолиятдан олинган даромад ҳисобланади.

ШАРТНОМА КЕРАКМИ?

Кўп квартирали уйнинг биринчи қаватида нотурар жойлар жойлашган бўлиб, уларнинг мулкдори юридик шахсдир. Ширкат у билан уйдаги умумий мол-мулкни сақлаш шартномасини тузиши лозимми?

Р.О.: - “Хусусий уй-жой мулкдорларининг ширкатлари тўғрисида”ги Қонуннинг (бундан кейин - ХУМШ)

*Таҳририят ихтилофли вазиятларни таҳлил қилишда иштирок этмайди ва уларни ҳал қилишда кўмаклашишга ваколатли эмас.

Мавзувий сонни Ирина ГРЕБЕНЮК олиб боради.

тўғрисидаги Қонун) 6-моддасига кўра **фирма яшаш учун мўлжалланмаган жой мулкдори** (жисмоний ёки юридик шахс) билан **мажбурий тартибда умумий мол-мулкни сақлаш шартномасини тузиши керак**. Хусусий уй-жой мулкдорлари фирмани билан кўп квартиралар уйдаги яшаш учун мўлжалланмаган жой мулкдори ўртасидаги намунавий шартнома Вазирлар Маҳкамасининг 30.05.2006 йилдаги 100-сон қарорига 2-иловада келтирилган. Умумий мол-мулкни сақлашга мажбурий бадалнинг миқдорини сиз ХУМШ аъзоларининг умумий йиғилишида кўпчилик овоз билан тасдиқлашингиз керак.

БАДАЛЛАРМИ ЁКИ ФЙДАЛАНИШ ХАРАЖАТЛАРИ?

? *Фойдаланиш харажатлари мажбурий бадаллардан нимаси билан фарқ қилади? Уларни белгилашда бирор-бир меъёрлар мавжудми?*

Б.Ж.: - “Фойдаланиш харажатлари” формулировкаси УКХ истеъмолидан ЖЭКлар (**уй-жойдан фойдаланиш идоралари**) билан биргаликда чиқиб кетган. Хусусийлаштиришгача турар жой фондининг мулкдори давлат ёки идоралар бўлиб, улар ЖЭКларга, бошқа тузилмаларга ўз уй-жой фондини сақлаш хизматларини буюртирганлар. Уйда яшовчилар ўшанда квартира ижарачилари эдилар. Хусусийлаштиришдан сўнг улар уй-жойларнинг мулкдорларига айландилар. Уй-жой кодексининг 132-моддаси ва ХУМШ тўғрисидаги Қонуннинг 30-моддасида улар биргаликда ва ўз ҳисобларидан умумий мол-мулкни сақлаш харажатларини амалга оширишлари белгиланади, бунинг учун харажатларни қоплашга **мажбурий бадаллар** тўлайдилар. Бироқ кўпчилик аввалгидек фирмаларни ЖЭКлар деб, мажбурий

бадалларни эса фойдаланиш харажатлари деб атайдилар. Илгарилари фойдаланиш тўловларини ЖЭКлар белгилаган, яшовчилар уларнинг миқдорига таъсир кўрсата олмас эдилар. Ҳозир эса уй-жой мулкдорларининг ўзлари умумий йиғилишда ишлар режаси, даромад ва харажатлар сметаси асосида умумий мол-мулкни сақлашга мажбурий бадаллар миқдорини тасдиқлашлари керак. Кўп қаватли уйларнинг техник ҳолати бир-биридан фарқ қилиши боис, уларни сақлаш харажатлари турлича бўлади. Шу сабабли мажбурий бадалнинг миқдори барча уйлар учун ягона бўлиши мумкин эмас. Мажбурий бадал миқдори ҳисобланишига асос бўладиган даромад ва харажатлар сметаси ХУМШнинг энг муҳим ҳужжатларидан бири бўлиб, фирма ўз фаолиятини унга таяниб қуради. Шу сабабдан ушбу хизматни мутахассислар – профессионал бошқарувчи компанияларга буюртирганингиз маъқул.

МЕНИ ФИРМАГА КАБУЛ ҚИЛИНГ

? *Узрли сабабга кўра мен 2006 йилда ташкил этилган фирмамизнинг ташкилий умумий йиғилишида қатнаша олмадим. Демак, менинг аъзоси ҳисобланмайман. Кўп йилдан буён мени фирма таркибига қабул қилиши ва буни қонуний асосда расмийлаштириши учун ХУМШга мурожаат қилиб келяпман. Судга ҳам худди шу талаб билан мурожаат қилдим, бироқ менга сиз ХУМШ аъзоси ҳисобланасиз деб рад жавоби беришди. Бироқ ХУМШ менинг аризамни қабул қилмаган ва кўриб чиқмаган бўлса, қандай қилиб аъзо бўламан? Мен умумий йиғилишларда қатнаша олмайман, чунки мени расмий равишда ХУМШ аъзолигига қабул қилишмаган.*

Р.Л.: - ХУМШ тўғрисидаги Қонуннинг 10-моддасида белгиланишича, **фирма ташкил этиш тўғрисидаги қарор** кўп квартиралар битта ёки яқин, зич жойлашган бир нечта уйдаги жойлар мулкдорларининг кўп квартиралар ҳар бир уйдаги барча жой мулкдорларининг ёки улар вакилларининг 50%идан кўпи ҳозир бўлган **умумий йиғилишида қабул қилина-**

ди. Фирма ташкил этиш тўғрисидаги қарор, **агар барча жой мулкдорларининг 50%идан кўпи уни ёқлаб овоз берган бўлса, қабул қилинган ҳисобланади** – яъни ХУМШда озчилик кўпчилиكنинг қарорига бўйсунадиган демократик централизм қоида-си амал қилади. Шу сабабли ҳатто сиз фирманинг ташкилий умумий йиғилишида қатнашмаган бўлсангиз ҳам, бироқ кворумга риоя этилган бўлса, уни ташкил этиш тўғрисидаги қарор кўпчилик овоз билан қабул қилинади ва **сиз ўз-ўзидан ХУМШ аъзосига айланасиз.** Сизга ушбу ёндашув ёқиши ёки ёқмаслигидан қатъи назар, бироқ бу - қонун талаби бўлиб, унга риоя этишимиз керак.

ХУМШ тўғрисидаги Қонуннинг 13-моддасида белгиланишича, ХУМШга аъзо бўлиш учун белгиловчи талаб бўлиб мулк ҳуқуқи ҳисобланади. **Фирма ташкил этилган уйда жой сотиб оладиган шахслар уларда квартирага мулк ҳуқуқи юзага келган пайтдан бошлаб фирманинг аъзосига айландилар.** Қонунда белгиланганидек, жой бошқа шахсга берилганда ХУМШга аъзолик бекор қилинади. Бунда квартира сотилганида фирма аъзоси янги мулкдорни у фирма аъзоси бўлиб ҳисобланиши ва устав билан белгиланган, янги мулкдорга ўтадиган ҳуқуқ ва мажбуриятларга эгаллиги тўғрисида хабардор қилиши шарт.

ХУМШ тўғрисидаги Қонуннинг 14-моддасида белгиланишича, фирмага аъзолик жойга бўлган мулк ҳуқуқи бекор қилинганда, фирма тугатилганда ва жой мулкдорларининг кўпчилиги томонидан фирманинг чикши тўғрисида қарор қабул қилинганда тугатилади. Шу тариқа, **ХУМШга аъзолик аризага кўра юзага келиши ёки бекор қилиниши мумкин эмас.** Унинг учун мулк ҳуқуқи ва мулкдорлар томонидан қарор қабул қилиниши белгиловчи шарт ҳисоб-

Мавзувий сонни Ирина ГРЕБЕНЮК олиб боради.

ланади. Шу сабабли суд ХУМШ сизни мажбурий тартибда ўз аъзоси деб эътироф этиши хусусидаги талабингизни рад этган. Сиз ширкат ташкил этилган пайдан бошлаб унинг аъзоси ҳисобланасиз ва кўпчиликнинг қарорига бўйсунасиз.

ЯНА

ЙИРИКЛАШТИРИЛАДИМИ?

? Кўп қаватли уйимизда яшовчилар битта уйли ширкатга бирлашганлар. Овозаларга қараганда, бир уйли ширкатлар йириклаштирилиб, бошқа ХУМШларга қўшиб юборилар экан. Шундайми?

Б.Ж.: - У ёки бу ХУМШга қанча уй бирлашиши кераклиги тўғрисидаги қарор жой мулкдорлари томонидан умумий йиғилишда қабул қилиниши керак. Бу уларнинг танлови, уларнинг ички иши бўлиб, унга ўзларидан бошқа ҳеч ким аралашинишга ҳақли эмас. Бир уйли ширкатлар ўз умумий мол-мулкни сақлаш билан шуғулланишлари самарасиз эканлиги бошқа масала. Шу сабабли ушбу хизматларни кўп квартиралар уй-жой фондига хизмат кўрсатувчи профессионал бошқарувчи компанияларга буюртириш мақсадга мувофиқдир. Бошқарув усулини танлаш ҳам ХУМШ аъзолари умумий йиғилишининг хос ҳуқуқидир. Босим ўтказиш, мажбурлаш, маъмуриятчилик қонунчиликлари кўпол бузиш ҳисобланади.

ҚАЙТА ҲИСОБ-КИТОБ ҚИЛИШГА КЕЛСАК

? Кўп қаватли уйимиз ёнида ободонлаштирилган кичик ҳовли бор эди, бироқ “ишбилармон” кишилар бу ерга дўкон қурмоқчи бўлишди. Уйда яшовчилар бунга қарши чиқишди, шундай бўлса-да, уйга туташтириб дўкон қурилди. Компенсация сифатида унинг эгаси яшовчиларга ҳомийлик ёрдами кўрсатди: уй томи мукамал таъмирланиб, у шифер билан тўлиқ қопланди. Таъмирлаш ишларини пудрат ташкилоти ширкат билан шартнома бўйича бажарди. Бироқ 2 ойдан кейин томнинг баъзи жойларидан чакка ўта бошлади. Бир

неча мулкдорлар уни ўз кучлари билан ямашди, энди уйбоши мажбурий бадалларни қайта ҳисоб-китоб қилиш учун уларнинг харажатларини тасдиқлайдиган ҳужжатларни имзолашини талаб қилишмоқда. Бундай вазиятда нима қилиш керак?

Р.Л.: - Биринчидан, томни мукамал таъмирлаш ХУМШ билан пудрат ташкилоти ўртасидаги шартнома асосида амалга оширилган. Шартнома – тарафларнинг мажбуриятлари, ўша пудратчининг ишларни сифатли бажариш учун жавобгарлигидир. Шу сабабли улар лозим даражада бажарилмаганида ширкат шартнома шартлари бажарилишини талаб қилган ҳолда ижро-чига даъво ёзиши, уни томни кўздан кечириш баённомаси ва шартнома шартлари бузилганлиги тўғрисидаги далолатнома билан бирга топшириши керак.

Томни таъмирлаш – жуда жиддий ва серхаражат иш. Уни мутахассислар бажаришлари керак, бунда ўзибилармонликка йўл қўйиб бўлмайди. Агар уйда яшовчилар ушбу масалани ХУМШ бошқаруви билан келишмаган ва ўз маблағлари ҳисобидан томни қисман таъмирлашга ижозат олмаган бўлсалар, улар қилинган ишлар учун қисман қайта ҳисоб-китоб қилинишини талаб қилишга ҳақли эмаслар. Бундан ташқари, қайта ҳисоб-китоб қилишни талаб қилиш учун ушбу масала мулкдорлар умумий йиғилиши томонидан маъқулланиши ва ишлар режасига киритилиши керак. Акс ҳолда уларга қайси маблағлардан қайта ҳисоб-китоб қилинади? Агар томнинг қисман таъмирланиши ишлар режасида бўлмаса, сметада ҳисобланган бўлмаса, уйда яшовчиларнинг харажатлари бошқа режалаштирилган ишлар ҳисобига компенсацияланиб (бунга йўл қўйиб бўлмайди), натижада режа барбод бўлиш хавфи остида қолиши мумкин.

***

? Мен ўз ҳисобимдан квартирам устидаги томнинг бир қисмини таъмирладим. Таъмирлашга 400 минг сўмим кетди. Олдиндан ушбу масалани ширкат раҳбарлари билан муҳокама қилдим. Ариза ёздим, сотиб олинган мате-

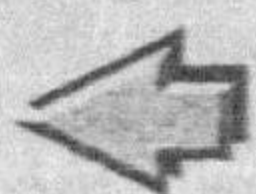
риаллар чекларини тақдим этдим, далолатнома туздим. Аввалига ХУМШ раҳбарлари харажатларимнинг 75%ини қоплашга ваъда беришди, бироқ таъмирлаш якунланганда фақат харажатларнинг 30%ини қайта ҳисоб-китоб қилишларини айтишди. Юнусободда яшовчи танишимга эса ширкат томни таъмирлаш харажатларининг 75%ини қайта ҳисоб-китоб қилиб берган. Қайта ҳисоб-китоб қилишда қўлланиладиган муайян меъёрлар мавжудми ёки яқка тартибда ёндашувдан фойдаланиладими? Мен бир хонали квартирада яшайман. Умумий мол-мулкни сақлаш учун ҳар ойда 10 минг сўм тўлайман. Демак, ҳар ойда мендан 3 минг сўм ҳақ оладиларми? Бироқ шундай қилинса, ушбу жараён 10 йилдан кўпга чўзилади. Ёки менга бутун суммани (120 минг сўм) бир йўла компенсациялаб, йил давомида бадаллар киритишдан озод қилишлари мумкинми? Ширкат қайта ҳисоб-китобни қандай амалга ошириши керак?

Р.Л.: - Мазкур ҳолда ХУМШ тўғрисида Қонуннинг 30-моддасини қўллаш тўғрисида сўз борапти. Унга кўра айрим ҳолларда ширкат аъзоларининг умумий йиғилиши жой мулкдори томонидан мажбурий бадалларнинг бир қисмини тўлашнинг пул шаклини унинг умумий харажатлардаги иштирокининг бошқа турларига алмаштириш тўғрисида қарор қабул қилиши мумкин. Яшовчилар жуда кўп ҳолларда ушбу меъёрдан фойдаланишда “қоқиладилар”. Бир нарсани ваъда қилиб, амалда эса бошқа нарса олинган вазиятлар юзага келмаслиги учун ХУМШ бошқаруви ва аъзосининг муайян регламентга риоя этиши жуда муҳимдир.

1. ХУМШ тўғрисидаги Қонуннинг 30-моддасини қўллаш имконияти ХУМШ уставида белгиланиши керак.

2. ХУМШ аъзоларининг умумий йиғилиши йиллик ҳисобланмаларнинг қайси қисмини ширкат ишларнинг бошқа турлари ёки материаллар билан алмаштириш ва қанча муддат белгиланиши тўғрисида қарор қабул қилади. Бунда масалага

Мавзувий сонни Ирина ГРЕБЕНЮК олиб боради.

умумий ёндашув хусусида сўз бормоқда.

3. Қайта ҳисоб-китоб қилишга асос бўлиши учун таъмирлаш (мазкур ҳолда – томни таъмирлаш) режалаштирилиши, унга харажатлар ҳисобланиши ҳамда даромадлар ва харажатлар сметасида акс эттирилиши керак.

4. Ҳар бир қайта ҳисоб-китоб қилиш ҳолати бўйича умумий йиғилишни чақирмаслик учун ушбу масалаларни кўриб чиқиш ваколатларини бошқарувга бериш мумкин.

5. Ушбу ваколатлар ва қайта ҳисоб-китоб қилиш имкониятининг ўзи ХУМШ аъзолари умумий йиғилишининг баённомаси билан расмийлаштирилиши керак.

6. Мулкдор ХУМШ бошқарувига мажбурий бадалларнинг бир қисмини материаллар ёки ишлар билан алмаштириш имкониятини кўриб чиқиш илтимос қилинган ариза топширади.

7. Бошқарув бундай имкониятни кўриб чиқади, баённомани расмийлаштиради ва уни мулкдор эътиборига етказилади. Агар бошқарув маъқулласа, баённомада аниқ мулкдорга нисбатан қайта ҳисоб-китоб қилиш суммаси ва у амалга ошириладиган муддат кўрсатилиши керак. Бажарилган хизмат-

га (материаллар) кафолат муддати ҳам қайд этилади, уларнинг сифати, ҳажми, нархи, қайта ҳисоб-китоб қилиш тартиби белгиланади.

8. Материаллар берилганида чеклар, квитанциялар ёки жорий нархлар тўғрисидаги ахборот билан сўров варақалари илова қилинган ҳолда далолатнома тузилади.

9. Бериладиган бойликлар қийматини тасдиқлайдиган ҳужжатлар бўлмаса, худди шундай материаллар баҳоларининг мониторинги ўтказилади.

10. Бухгалтер қайта ҳисоб-китобни амалга оширади.

УЙ ТАЪМИРИ: ЖОРИЙ ЁКИ МУКАММАЛМИ?

? *Кўп квартирали уйда қандай таъмир мукамал, қайсиниси қисман таъмирлаш ҳисобланади?*

Р.Л.: - Агар қилинган ишлар ҳажми умумий ҳажмнинг 80%дан кўпрогини ташкил қилса, бундай таъмирлаш ШНК 1.04.02-05 "Уй-жойларни мукамал таъмирлаш. Лойиҳалаш нормалари"га мувофиқ мукамал таъмирлаш ҳисобланади. Ишлар ҳажмини 80%дан камга бажариш жорий таъмирлаш ҳисобланади.

БЎНАК ТЎЛОВЛАРИ ҚАЙТА ҲИСОБ-КИТОБ ҚИЛИНМАЙДИ

? *Мен ширкатга 12 ой учун умумий мол-мулкни сақлашга бадалларни бўнақ тарзида тўладим. Бироқ йил давомида ХУМШ мажбурий бадалнинг миқдорини оширди, қайта ҳисоб-китоб қилди ва биз кўшимча ҳақ тўлашимизни талаб қилди. Унинг талаби тўғрими?*

Р.Л.: - Агар коммунал тўловлар тўғрисида сўз борса, улар бўнақ тарзида тўланганида коммунал хизматларга тариф оширилган тақдирда қайта ҳисоб-китоб қилинмайди. Бу Ўзбекистон Республикасининг шаҳар ва аҳоли пунктларида турар жойларни таъминлаш, таъмирлаш ва коммунал хизмат кўрсатиш билан боғлиқ харажатларни тўлаш тўғрисидаги низомнинг ("Ўзкоммунхизмат" агентлиги бош директорининг АВ томонидан 13.09.2002 йилда 1173-сон билан рўйхатдан ўтказилган буйруғи билан тасдиқланган) 25-бандида назарда тутилган. Ширкат аъзоларининг умумий мол-мулкни сақлашга мажбурий бадалларни қайта ҳисоб-китоб қилишга келсак, бу масала ХУМШ аъзоларининг умумий йиғилиши томонидан ҳал қилинади. **О**

САНАГАНДАН ФОЙДА ЙЎҚ

Агар хусусий уй-жой мулкдорлари ширката бор-йўғи 9 киши ишласа, у ДСИга чораклик баланс ва 25%лик ягона ижтимоий тўлов бўйича ойлик ҳисоботни топшириши керакми?

Зеро ишловчилар сони бўйича (9 киши) биз кичик корхоналар ва микрофирмалар сирасига кирамиз, улар эса фақат йиллик ва молиявий ҳисобот ҳамда Пенсия жамғармасига чораклик ҳисобот (ЯИТ-25%) тақдим этадилар.

- ХУМШ учун хўжалик юритувчи субъект сифатида молиявий ҳисобот тақдим этиш муддатлари Чораклик ва йиллик молиявий ҳисоботларни тақдим этиш муддатлари тўғрисидаги низомнинг (МВ томонидан тасдиқланган, АВ томонидан 3.07.2000 йилда 942-сон билан рўйхатдан ўтказилган) 4-бандида қуйидагича белгиланган:

чораклик молиявий ҳисобот учун - ҳисобот даври тугаганидан сўнг кейинги ойнинг 25-кунигача;

йиллик молиявий ҳисобот учун - ҳисобот йилдан кейинги йилнинг 15 февралидан кечиктирмай.

ХУМШ кичик тадбиркорлик субъекти бўла олмайди, чунки унга берилган ХХТУТнинг 90190 коди Кичик тадбиркорлик (бизнес) субъектларига тегишли бўлган корхоналар ва ташкилотлар классификациясига (ВМнинг 11.10.2003 йилдаги 439-сон қарори билан тасдиқланган) киритилмаган. ХХТУТ коди мазкур Классификацияга киритилмаган хўжалик юритувчи субъектлар эса, ходимларининг ўртача йиллик сонидан қатъи назар, умумбелгиланган тартибда солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар бўйича ҳисоб-китоблар, молиявий ва статистик ҳисоботлар тақдим этадилар. Бундай тушунтириш Молия вазирлиги, Давлат статистика қўмитаси ва Давлат солиқ қўмитасининг 20.08.2007 йилдаги СБ/04-01-32-14/642, 18-01-10/145, 13/1-8833-сон қўшма хатида берилган.

Шу тариқа, хусусий уй-жой мулкдорлари ширкатлари, ходимлари сонидан қатъи назар, ҳар чоракда молиявий ҳисобот топширишлари керак. Ягона ижтимоий тўлов ҳисоб-китоби ҳар ойда топширилади. **О**

Жавобни "Norma Ekspert" мутахассислари тайёрладилар.

Мавзувий сонни Ирина ГРЕБЕНЮК олиб боради.

ТАЪТИЛГА ЧИҚМОҚЧИМИСИЗ - ЎРНИНГИЗГА ХОДИМ ТОПИНГ

Тегишли мутахассислар йўқлиги сабабли хотиним билан бирга бюджетдан молияланадиган муассасанинг бир бўлимида ишляпман. Бўлим кичкина, 3 ходимдан иборат. Биз бир йилдан кўпроқ вақтдан бери ишляпмиз, ҳали таътилда бўлмаганмиз ва ундан бир вақтда фойдаланмоқчимиз. Бироқ бўлим бошлиғи таътил даврида бизнинг вазифаларимизни бажарадиган ходимни топишни талаб қиляпти.

Муассаса штатида худди шундай ихтисосга эга ходимлар йўқ.

Таътилим вақтида ишлаши учун ўзим ходим топишим керакми?

М. Фафоров.

- Меҳнат кодексининг (бундай кейин - МК) 144-моддасига кўра йиллик таътиллари бериш навбати календарь йил бошлангунга қадар иш берувчи томонидан касабга уюшмаси кўмитаси ёки ходимларнинг бошқа вакиллик органи билан келишиб тасдиқланадиган жадвалга мувофиқ белгиланади.

Масалан, 2013 йилги таътиллари жадвалини 2012 йил 20 декабрдан кечиктирмай тасдиқлаш тавсия қилинади.

Таътиллари жадвалини тузаётганда ходимларнинг хоҳишлари, ташкилот фаолиятининг хусусиятлари, шунингдек Меҳнат кодексига кўра навбатдаги таътилни улар учун қулай бўлган исталган вақтда (хоҳишларига қараб) олиш ҳуқуқига эга бўлган ходимлар доираси ҳисобга олинади.

Таътилдан фойдаланиш вақти тўғрисидаги илтимослари таътиллари жадвалини тузаётганда ҳисобга олинishi керак бўлган ходимларга куйидагилар киради (МК 144-моддасининг учинчи қисми):

14 ёшга тўлмаган битта ёки ундан ортик болани (16 ёшга тўлмаган ногирон болани) тарбиялаётган ёлғиз ота, ёлғиз она (бева эркаклар, бева аёллар, никоҳдан ажрашганлар, ёлғиз оналар), муддатли ҳарбий хизматни ўтаётган ҳарбий хизматчиларнинг хотинлари;

I ва II гуруҳ ногиронлари;

1941-1945 йиллардаги уруш қатнашчилари ва имтиёзлари бўйича уларга тенглаштирилган шахслар;

18 ёшга тўлмаган шахслар;

Муассасаларида ишлаб чиқариш-қўлланмаган ҳолда ўқитганлар (МКнинг 250-моддаси);

ва ходимларнинг бошқа тоифалари, агар бу жамоа шартномаси, келишувида назарда тутилган бўлса.

Таътил берилаётганда ишлаётган эркакларга йиллик ҳақ тўланадиган таътилни хотинларининг ҳомиладорлик ва туғиш таътили даврида олиш ҳуқуқини ҳисобга олиш керак, бунда унинг мазкур иш берувчида узлуксиз иш вақти қанчалигининг аҳамияти йўқ (МК 144-моддасининг тўртинчи қисми).

Одатда таътиллари жадвалидан барча ходимлар хабардор қилинади, бироқ, улар бундай жадвал билан таништирилишидан қатъи назар, иш берувчи ҳар бир ходимни у бошланишидан камида 15 кун олдин таътил бериш вақти тўғрисида тилхат олиб хабардор қилиши шарт (МК 144-моддасининг иккинчи қисми).

Ходимларнинг таътилга чиқиши ташкилотнинг бир маромдаги ишини бузмаслиги керак.

Ходимга таътил берилиши буйруқ (фармойиш) билан расмийлаштирилади, унда таътилни бошланиш санаси, унинг муддати, шунингдек у қайси иш йили учун берилаётганлиги кўрсатилади.

Шу тариқа ҳозирги вақтда амал қилаётган Меҳнат кодексига ходимнинг таътил вақтида ўрнида ишлайдиган ходим топиш мажбурияти белгиланмайди, бироқ иш берувчининг бир ташкилотнинг муайян ходимларига бир вақтда таътил бериш мажбурияти ҳам, агар ушбу тартиб жамоа шартномаси ёки келишувида белгиланган бўлмаса, (МК 144-моддаси учинчи қисмининг еттинчи хатбошиси) назарда тутилмаган.

АГАР ЯНГИ РАҲБАРИЯТ ЯНГИЧА ИШ ЮРИТСА

Куйидаги вазиятга ойдинлик киритсангиз. Юқори ташкилот раҳбарияти иш ҳақиға устамалар тўлаш тўғрисида ҳайъатнинг қонуний қарорини қабул қилди. Янги раҳбарият келиб, мазкур қарорни оғзаки равишда бекор қилди, бунда эски раҳбарият пайтида қабул қилинган қарорлар кучга эга бўлмаслиги ва бекор қилинишини қайд этди. Бекор қилиш тўғрисида ёзма тарзда хабардор қилинмади. Масаланинг бундай ечими қонунийми?

Л. Мазай.

- Раҳбарият меҳнат қонунчилигини бузган.

"Норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар тўғрисида"ги Қонун (бундан кейин - Қонун) 12-моддасининг биринчи қисмига мувофиқ вазирликлар, давлат қўмиталари ва идоралари ўз ваколатлари доирасида буйруқлар ва қарорлар шаклида норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар қабул қилади.

Норматив-ҳуқуқий ҳужжат, агар унинг матнида бошқа изоҳ берилмаган бўлса, муддатсиз амал қилади.

Норматив-ҳуқуқий ҳужжат амал қилишининг вақтинчалик муддати бутун ҳужжат учун ёки унинг алоҳида қисмлари учун белгиланиши мумкин. Бундай ҳолда унда ҳужжат (ёки унинг қисми) қайси муддатга ёки қандай ҳодиса юз бергунга қадар ўз кучини сақлаб қолиши кўрсатилиши зарур.

Норматив-ҳуқуқий ҳужжатни қабул қилган орган белгиланган муддат тугагунга ёки ҳодиса юз бергунга қадар ҳужжатнинг амал қилишини янги муддатга, бошқа ҳодиса юз бергунга қадар узайтириш тўғрисида ёки ҳужжатга муддатсиз тус бериш ҳақида қарор қабул қилиши мумкин (Қонуннинг 28-моддаси).

Қонунга мувофиқ, шунингдек вазирликлар, давлат қўмиталари ва идоралари томонидан норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар қабул қилиниши тартибини янада такомиллаштириш мақсадида Адлия вазир-

лигининг буйруғи билан Вазирликлар, давлат қўмиталари ва идораларининг норматив-ҳуқуқий ҳужжатларини тайёрлаш ва қабул қилиш қоидалари (АВ томонидан 14.02.2009 йилда 1905-сон билан рўйхатдан ўтказилган) тасдиқланган.

Мазкур Қоидаларнинг 92-бандида белгиланган нормага кўра, норматив-ҳуқуқий ҳужжатга ўзгартириш ва қўшимчалар киритиш ёки уни ўз кучини йўқотган деб эътироф этиш ушбу ҳужжатни қабул қилган орган ёки бунга ваколатли бошқа орган томонидан, мазкур ҳужжат қабул қилинган тартибда амалга оширилади.

Шу тариқа, янги раҳбарият норматив-ҳуқуқий ҳужжатларнинг юқорида айтилган талабларини бажариши ва ушбу шартлар доирасида ҳаракат қилиши керак. Улар бажарилмаган тақдирда эса Бандликка кўмаклашиш ва аҳолини ижтимоий ҳимоя қилиш туман марказининг давлат меҳнат ҳуқуқ инспекторига ҳуқуқларингиз бузилганлиги тўғрисида ариза билан мурожаат қилиб, раҳбариятингиз ҳаракатларининг меҳнат қонунчилигига мувофиқлигини текширишни талаб қилишингиз лозим.

Афсуски, бизга мурожаатингизда лавозимингиз ва ташкилотнинг мулк шаклини кўрсатмагансиз, бундай қилинганда жавоб янада аниқ бўларди.

Абдусалом РИСКУЛЛАЕВ, эксперт-юристимиз.

Ҳамдўстликда

2 ҲАФТАДА ИШДАН БЎШАТИЛАДИМИ?

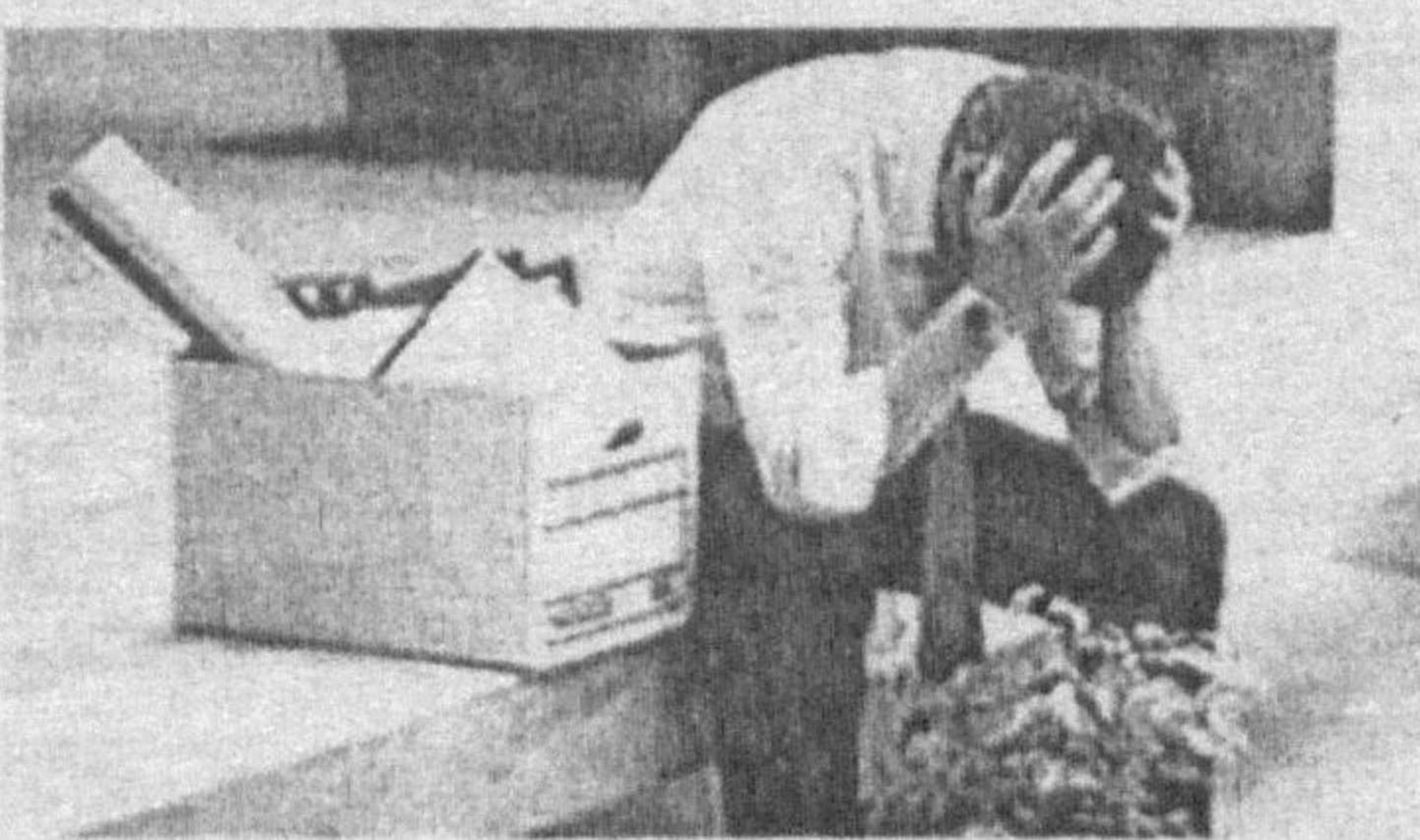
Россияда Меҳнат кодексининг янги таҳрири ишлаб чиқияпти, Соғлиқни сақлаш ва ижтимоий ривожланиш вазирлиги унинг лойиҳаси устида ишламоқда. Россия саноатчилар ва тадбиркорлар уюшмаси (РСТУ) эса МКни модернизациялаш масалаларида мазкур идора билан келиша олмай, ҳужжатнинг муқобил вариантини ишлаб чиқмоқда. Қонун ҳужжати устида ишланаётган паллада РСТУ ўзининг таклифларини қонунчиликка аста-секин киритиб боришга қарор қилди. Агар улар қўллаб-қувватланса, кичик бизнеснинг меҳнат шартномаларини ўзгартириши осонлашади, ходимлар ишдан бўшатиладиган тўланадиган ишдан бўшатиш нафақаси харажатлари эса бир неча баравар камаяди.

Кичик корхоналарни меҳнат ҳуқуқларида йирик корхоналар билан тенглаштириб бўлмайди. Шу боис саноатчилар МКнинг ўз концепцияларида иқтисодий ўзгаришлар шароитида бизнесга содиқлик йўлини танлашларини эълон қилдилар. Улар, хусусан, тадбиркорларга салбий иқтисодий конъюнктура туфайли меҳнат шартномаси шартларини ўзгартириш, шунингдек ушбу ўзгартиришлар тўғрисида ходимни огоҳлантириш муддатини 2 ҳафтага қадар қисқартириш ҳуқуқини беришни таклиф қиляптилар.

Айни вақтнинг ўзида иш берувчи ходимга ходимлар штатининг қисқариши туфайли бўлғуси ишдан бўшатилиши тўғриси-

да эълон қилиши керак бўлган муддат қисқартириляпти. Агар ҳозир у 2 ойни ташкил этса, РСТУ уни 14 кунга қадар қисқартиришни таклиф қиляпти. Ташкилот туғатилган ёки штат сони қисқарган тақдирда ишдан бўшатиш нафақаларини тўлашнинг энг кам муддатини 1 ойгача камайтириш (амалдаги қонунчиликка кўра ҳозир у 2-3 ой), уларнинг энг кам миқдорини эса 2 ҳафталик ўртача иш ҳақи (ҳозир бир ойлик) миқдорида белгилаш ҳам таклиф қилинапти.

Кичик бизнес иқтисодий ўзгаришларга жуда таъсирчан, деб тушунтиришади РСТУдагилар. Масалан, дўкон қандалат маҳсулотлари билан савдо қилади, уларни таниши

арзон нарҳда етказилади. Бироқ бир кунги у маҳсулот етказиб бермай қўйди, тадбиркор эса қандалат бўлимини ёпишга мажбур бўлади. Натияжада сотувчига иш йўқ, бироқ Меҳнат кодексига кўра уни яна 2 ой ишдан бўшатиб бўлмайди, бу вақт мобайнида унга иш ҳақи тўланиши лозим. Кичик бизнесга бу оғир юк бўлиб тушади.

РСТУнинг ташаббуси дарҳол касабга уюшмалари танқидига учради. Бугунги кичик бизнес шундоқ ҳам меҳнат қонунчилигига энг кўп даражада риоя этилмайдиган муҳитдир, деб ҳисоблашади бу ердагилар. Қонунга хилоф ишдан бўшатишлар, иш ҳақини муддатда тўламаслик ҳоллари кўп учрайди. Фақат "иқтисодий

тусдаги сабабларга кўра" деган асосгина меҳнат шартномасини ўзгартириш учун бир қадар мақбул асос саналади. Кичик бизнесга нисбатан ижтимоий талабларни пасайтириш бўйича бошқа ташаббуслар "Жиноят кодексидан қотиллик ёки номусга тегиш учун моддани олиб ташлаш таклифига тенгдир". Статистика яхшиланади, бироқ кишилар иш берувчи билан судлаша оладиган расмий ҳуқуқлардан маҳрум бўладилар. Тўғри, иш берувчи ходимни осонгина ишдан ҳайдашни хоҳлайди, бироқ ижтимоий жиҳатдан ривожланган давлатда у ўзини жиловлашни ўрганиши керак.

РСТУнинг фикрича, у таклиф қилаётган ўзгартиришлар киритилиши зарур. Амалда кичик бизнесда меҳнат муносабатлари йирик бизнесдагига қараганда анча оддий, чунки унда тарафлар тенг: булар кўп ҳолларда оилавий бизнес, фриланс ва фермер хўжалиқларидир. Уларнинг йирик иш берувчилар билан расман тенглиги айни пайтда ўринсиз. Шу сабабли ҳар қандай либераллаштириш нафақат иш берувчининг, балки ходимнинг ҳам манфаатларига хизмат қилади.

Хорижий матбуот материалларидан.

Агар ходим номаълум сабабларга кўра ишга чиқмай қўйса, қандай чоралар кўрилиши керак?

Биз ходимни қидириш тадбирларини кўряпмиз. У телефон қўнғироқларига ва электрон почта орқали сўровларга жавоб бермаяпти.

Қанча вақт ўтганидан кейин ва ишга чиқмаслик сабаблари ва ходимнинг тақдирини аниқлаш бўйича қандай таомиллар кўрилганидан кейин у билан меҳнат шартномасини бекор қилиш мумкин?

К.Иванов,
МЧЖ директори.

“ДОМ-ДАРАКСИЗ ЙЎҚОЛГАН” ХОДИМНИ ҚАНДАЙ ҚИЛИБ ИШДАН ТЎҒРИ БЎШАТИШ КЕРАК?

- Ходимнинг узоқ вақт келмаслиги, яъни анча вақт ишда бўлмаслиги, ўзи ҳақида, ўзининг келмаслиги сабабларини маълум қилмаслиги меҳнат муносабатлари амалиётида энг мураккаб вазиятлардан биридир. Эгаллаган лавозими бўйича иш бажарилмайди, у билан меҳнат муносабатларини бекор қилиш мумкин эмас, чунки ишга келмаслик сабаблари аниқ эмас, янги ходимни ишга олишга эса штат жадвали имкон бермайди.

Аниқланмаган сабабларга кўра келмаётган ходимнинг ўрнига **муддатли меҳнат шартномаси бўйича янги ходимни ишга қабул қилиш** мумкин (*Меҳнат кодексининг 76-моддаси, бундан кейин - МК*). Бунда шартнома ва ишга қабул қилиш тўғрисидаги буйруқда у вақтинча келмаётган, қонунга мувофиқ иш ўрни сақланадиган ходимни алмаштириш учун қабул қилинаётганлигини кўрсатиш лозим. Бошқа вариант – бошқа доимий ходим ишни бирга олиб боришини расмийлаштириш (*МКнинг 160-моддаси*).

Прогоулнинг асосий аломатларидан бири ходимнинг иш ўрнида муайян вақт **узрли сабабсиз** бўлмаслигидир.

Прогоулларни шартли равишда икки гуруҳга бўлиш мумкин.

Биринчи гуруҳ - қисқа муддатли прогуллар. Бундай ҳолларда одатда иш берувчига ходимнинг жойлашган жойи маълум бўлади ёки буни аниқлаш мумкин (масалан, телефон, электрон почта орқали, бошқа ходимлар орқали боғланиш ва ҳоказо).

Иш берувчининг бундай вазиятларда ҳаракат қилиш тартиби МКнинг 182-моддасида аниқ белгилаб қўйилган.

Иккинчи гуруҳ - узоқ давом этадиган прогуллар.

Узоқ давом этадиган прогулларда ходимни топиш ва ундан ишда бўлмаслик сабаблари ҳусусида тушунтириш талаб қилиш мумкин бўлмайди (ходим ишга келмайди, қўнғироқларга жавоб бермайди, доимий яшаш жойида ҳам у ҳақда ахборот олиб бўлмайди).

Бир қатор сабабларга кўра қисқа муддатли прогулга қараганда узоқ давом этадиган прогулда меҳнат шартномасини бекор қилиш анча мураккаб.

Узоқ давом этадиган прогулда МК 182-моддасининг талабларига оғишмай риоя қилишда объектив мушкулликлар юзага келади. Агар ходим иш ўрнида ҳозир бўлмаса, тегишинча, ундан ишга чиқмаганлик сабаби бўйича тушунтиришлар олиш ҳам қийин бўлади.

Бироқ қонун ҳужжатлари бундай ҳолларда ходимнинг шахсий йиғмажилдида кўрсатилган манзил бўйича унга почта хабарномаси ёки телеграмма юбориш йўли билан тушунтириш талаб қилишни тақиқламайди. Бунда ходимни, агар муайян вақт мобайнида (*МК 102-моддасининг бешинчи қисми*) ундан жавоб келмаса, иш берувчи МК 100-моддаси иккинчи қисмининг 4-бандига мувофиқ ходимнинг ўз меҳнат вазибаларини бир марта қўпол равишда бузганлиги учун ўзининг интизомий жазо қўллашдан то меҳнат шартномасини бекор қилишга қадар бўлган ҳуқуқидан фойдаланиши ҳусусида хабардор қилиш керак.

Ходимнинг ишда бўлмаслиги далилини ҳужжат билан қайд этиш зарур. Ишда бўлмаслик тўғрисида далолатномаларни ходим иш ўрнида бўлмаган ҳар бир кун учун расмийлаштирган маъқул. Буни “ўтиб кетган” сана билан эмас, ҳар бир кун қилиш ёки бошқа исбот-далиллар билан тасдиқлаш (ўтказиш пунктидаги ҳисобга олиш журналида ходим имзосининг йўқлиги, гувоҳларнинг кўрсатишлари, бевосита бошлиқларнинг хизмат ёзишма (билдиришнома)лари ва ҳоказо) тавсия этилади. Иш вақтини ҳисобга олиш табелида бўлмаганлик вақтини ҳам қайд этиш лозим.

Агар белгиланган муддат тугаганидан кейин (бунга почта орқали хабарнома юбориш учун бир неча кун қўшилади) ходим тушунтириши тақдим этилмаса, тегишли далолатнома тузилади.

Агар ходим хат (телеграмма) олган бўлса, бу ҳақда хабарномага белги

қўйилган бўлади, бироқ ишга келмаса, кўрсатилган муддатда прогул далили бўйича тушунтириш тақдим этмаган бўлса, иш берувчи прогулчи билан меҳнат муносабатларини қонун ҳужжатлари билан белгиланган тартибда бемалол бекор қилиши мумкин, бунда аввалроқ ўзининг сўровига поликлиникадан ходим ушбу даврда меҳнатга қобилиятсизлик варақасини расмийлаш-

ларини унутмаслик керак. Интизомий жазо қилмиш аниқлангандан кейин дарҳол, бироқ у аниқлангандан кейин 1 ойдан кечиктирмай қўлланади, бунда ходимнинг касал бўлиш ёки таътилда бўлиш вақти, шунингдек ходимларнинг вакиллик органи қарор қабул қилиши учун зарур бўлган вақт ҳисобга олинмайди (*МКнинг 101-моддаси*).

Агар ходим ишга узоқ вақт келмаса, бир ойлик муддат прогулнинг биринчи кунидан

тириш учун мурожаат қилмаганлиги тўғрисида жавоб олиши лозим. Ушбу ҳолда иш берувчи ўзининг хоҳишига қараб МК 100-моддаси иккинчи қисмининг 4-бандига асосан ходимни меҳнат шартномаси бекор қилиниши тўғрисида хабарномани мутаносиб пулли компенсация билан алмаштириш тўғрисида қарор қабул қилишга (кўпи билан 3 кунга) ҳақлидир (*МК 102-моддасининг бешинчи қисми*).

Узоқ давом этган прогул учун ишдан бўшатиш тўғрисида буйруқни расмийлаштираётганда юзага келадиган асосий масала – меҳнат муносабатларини бекор қилиш санасидир. Муаммо шундан иборатки, МКнинг 107-моддасига кўра, охириги иш куни меҳнат шартномасини бекор қилиш куни бўлиб ҳисобланади.

Шундан келиб чиқиб меҳнат шартномасини бекор қилиш куни деб прогулнинг биринчи куни арафасидаги кунни ҳисоблаш керак. Чунончи, агар ходим 2012 йил 1 мартдан бошлаб ишга чиқмаган бўлса ва кейинги кунлар мобайнида иш жойида пайдо бўлмаса, меҳнат шартномасини бекор қилиш куни 2012 йил 29 февраль бўлади.

Прогоул учун меҳнат шартномасини бекор қилиш тўғрисида буйруқни ходим эътиборига, унинг ишда бўлмаслиги туфайли, етказиш имконияти йўқ. Шу боис ушбу далилни буйруқда акс эттириш керак.

Шунингдек меҳнат шартномаси бекор қилинган кунда ходимнинг ҳозир эмаслиги муносабати билан унга меҳнат дафтарчасини бериш имконияти йўқ, иш берувчи ходимга меҳнат дафтарчасини олиш учун келишининг зарурлиги ёки уни почта орқали жўнатишга розилик бериши тўғрисида хабарнома юбориши шарт. Кўрсатилган хабарнома юборилган кундан бошлаб иш берувчи меҳнат дафтарчаси берилишини орқага сурганлик учун жавобгарликдан халос бўлади (*МКнинг 275-моддаси*).

Ходим прогул учун ишдан бўшатишганида мазкур интизомий жазони қўллаш муддат-

бошлаб эмас, балки унинг охириги кундан бошлаб ҳисобланади, чунки ходим иш ўрнида ҳозир бўлганидан кейингина унинг келмаганлик сабаби ва интизомий жазо қўллаш мумкинлиги масаласи маълум бўлади.

Жазо қилмиш содир этилган кундан бошлаб 6 ойдан кейин ҳам (узоқ давом этган прогулда – ходим иш ўрнида бўлмаган охириги кундан бошлаб) қўлланиши мумкин эмас. Кўрсатилган муддатларга жиноят иши бўйича иш юритиш вақти киритилмайди.

Шу муносабат билан Олий суд Пленумининг 17.04.1998 йилдаги “Судлар томонидан меҳнат шартномаси (контракти)ни бекор қилишни тартибга солиш учун қонунларнинг қўлланиши ҳақида” 12-сон қарори 34-бандида берилган тушунтириш алоҳида эътиборга лойиқ: “Агар корхонада ички меҳнат тартиби қоғозлари мавжуд бўлмаса, уларни тасдиқлашнинг қонун билан белгиланган тартиби (*МКнинг 174-моддаси*) бузилган бўлса ёки ички меҳнат тартиби қоғозларида бир марта содир этганлик учун ходим билан меҳнат муносабатлари бекор қилиниши мумкин бўлган меҳнат муносабатларини қўпол бузишлар рўйхати (шу жумладан прогул содир этиш) келтирилмаган бўлса, МК 100-моддаси иккинчи қисмининг 4-банди бўйича ходим билан меҳнат шартномасини бекор қилишга йўл қўйилмайди”.

Шу тариқа, иш берувчи ҳар бир аниқ ҳолда сабабларини тушунтирмасдан ишни қолдирган ходим билан меҳнат шартномасини бекор қилиш тўғрисида узил-кесил қарор қабул қилингунгача шаклланган вазиятни батафсил баҳолаши зарур.

Абдусалом РИСКУЛЛАЕВ,
эксперт-юрисгимиз.

Иқтисодий-ҳуқуқий газета

НОРМА МАСЛАХАТЧИ

ҲУҚУҚ
СОЛИҚЛАР
БУХГАЛТЕРИЯ

ТАЪСИСЧИ “Norma Hamkor” МЧЖ

Газета 2006 йил 26 декабрда
Ўзбекистон Матбуот ва ахборот
агентлигида рўйхатга олинди.
Рўйхат рақами 0074.

БОШ МУҲАРРИР
ФАРҲОД ҚУРБОНБОЕВ
ТАҲРИРИЯТ МАНЗИЛИ:
100105, Тошкент ш.,
Миробод тумани,
Таллимаржон кўч., 1/1,
тел. 283-44-57
E-mail: gazeta@norma.uz,
normapress@mail.ru
www.norma.uz

Нашр учун масъул:
Нодир Алимов

Муаллифлар фикри доим ҳам тахририят нуқтаи назарига мос келмавермайди.

Тахририят муштарийлар билан ёзишиб туриш имкониятига эга эмас.

“Норма маслаҳатчи” да эълон қилинган материалларни тўлиқ ёки қисман кўчириб босиш, электрон ва бошқа манбаларда кўпайтириш, тарқатишга фақат “Norma” МЧЖ билан тузилган шартнома асосида йўл қўйилади.

Газета тахририят томонидан тайёрланган диапозитивлар ёрдамида “ТОРПРИНТ” МЧЖ босмаҳонасида босилди (Тошкент ш., Миробод тумани, Таллимаржон кўч., 1/1).
Индекс - 186 Буюртма 264 Адади 3 275. Баҳоиси келишилган нарҳда
Газета 2012 йил 4 июнда соат 14.30 да топширилди.
ISSN 2010-5223